

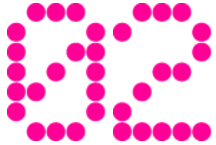
TESTA DIG SJÄLV - OM TRYCK- OCH YTTRANDEFRIHET

Du har varit med om en olycka. Får en tidning publicera din Facebook-bild på framsidan?

Ja
Nej

Ja! Tidningar kan publicera vad de vill. Dessutom äger inte du bilden. Det gör Facebook. Men det är klart att det kan kännas integritetskränkande att de bara tar din Facebook-bild. Därför är det pressetiskt tveksamt. Speciellt om det handlar om en ung människa som varit med om en olycka. För enligt de pressetiska reglerna ska tidningar vara extra försiktiga vid publiceringar som gäller barn och ungdomar.

Nu ska du få läsa en text. Tänk dig att du ser den på någon sajt. På ett par ställen i texten borde det ringa en varningsklocka i ditt huvud. Du borde tänka: Aha! Här borde jag nog vara lite kritisk till det som står! På hur många ställen borde du tänka så? Läs texten och räkna sedan.

Här är texten: Enligt en ny undersökning är det farligt att borsta tänderna med färgad tandkräm. Allt fler borstar tänderna med färgad tandkräm visar en rundringning. Experter anser att den färgade tandkrämen kan ge upphov till tandköttscancer. Detta har dock folktandvården velat hålla tyst om, uppger initierade källor. När detta blev känt bland föräldrar blev det en folkstorm.

Jag borde vara källkritisk på 3 ställen

Jag borde vara källkritisk på 4 ställen

Jag borde vara källkritisk på 6 ställen

På sex ställen! Så här: 1. "Enligt en ny undersökning" - Vem ligger bakom undersökningen, vad är syftet med den, hur gick undersökningen till? 2. "Allt fler" - Hur många är allt fler? 3. "En rundringning" - hur många har man ringt till? Alla? 4. "Experter anser" - Vilka experter då, finns det andra experter som tycker annorlunda? 5. "Uppger initierade källor" - varför får vi inte veta källorna? 6. "Det blev en folkstorm" - Hur många ska reagera för att det ska räknas som folkstorm?

Du ringer till en tidning och berättar att din rektor tafsar på elever. Tidningen skriver en artikel. Då ringer rektorn och kommunchefen till tidningschefen och säger att hon måste berätta vem som sagt det. **Kommer tidningschefen att ge dem ditt namn tror du?**

Ja
Kanske
Nej

Nej! Det kallas för meddelarfrihet. Om du vänder dig till en tidning med något känsligt eller kontroversiellt som du tycker allmänheten borde känna till skyddas du av meddelarfriheten. Du behöver inte ta ansvar för de uppgifter du lämnar - det får tidningens ansvarige utgivare göra. Vill du vara anonym så får inte tidningen avslöja ditt namn. Den journalist som tar emot ett tips har helt enkelt tystnadsplikt. Myndigheter får inte heller försöka ta reda på vem som lämnat ett tips. Om de ens skulle försöka börja rota i vem som sagt något så är det också ett brott.

Du ringer till en tidning och berättar att du vet vem som mördade Olof Palme. Polisen kräver att tidningen ska ge dem ditt namn. **Kommer tidningen att ge det till dem nu då tror du?**

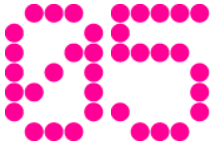
Ja
Kanske
Nej

Nej, inte den här gången heller. Meddelarfriheten i Sverige är så stark att den gäller det mesta. Vill den som lämnar uppgifter till tidningen vara anonym, så håller tidningen tyst. Ingen får heller luska reda på vem tidningens källa är.

Säg att du praktiserar på ett ställe där det jobbar en hel del skummisar. En dag går du in i förrådet och hittar ritningar över Kungliga slottet. Och när du är inne på toan hör du skummissarna viska att de är agenter och tänker bomba slottet. Du ringer genast tidningen och tipsar dem, Men du vill vara anonym. Det handlar ju om GROVA brott mot rikets säkerhet. Vad händer nu när SÄPO vill ha reda på vem som är tidningens källa? **Kommer tidningen att ge dem ditt namn?**

Ja, journalisten struntar i tystnadsplikten för han vill rädda slottet
Ja, en domstol kräver att journalisten ska säga vem källan är
Nej, journalisten har tystnadsplikt så Säpo får inget veta

Jo, nu är det lite annorlunda. Svaret är ja. Det är bra att medier kan granska makthavare, publicera vad de vill och hålla källor hemliga. Men det finns ju vissa gränser. Som när det gäller spioner och fara för Sverige. Då kan en domstol häva journalistens tystnadsplikt – det vill säga källans identitet kan avslöjas. Likadant kan en domstol besluta att journalisters tystnadsplikt ska lyftas när en person som jobbar på en myndighet har lämnat ut hemliga handlingar eller muntligen lämnat sekretessbelagda uppgifter. Det här är lite komplicerat – men det finns alltså undantag i meddelarfriheten, även om den är stark.

Här är en läsarkommentar i Aftonbladet som någon skrivit med anledning av att Aftonbladet publicerat en debattartikel av Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson: *"Mycket bra skrivet av Åkesson. Applåd!! Man får inte sympatisera med Sverige Demokraterna på Aftonbladet då tas inlägget bort"*

Får man skriva vad som helst i tidningars kommentarsfält?

Ja
Nej

Nej! Då kan det tas bort. Visst, vi har yttrandefrihet i Sverige. Men det betyder inte att man exempelvis får hota någon, förtala någon eller kränka någon. En del tidningar går igenom vad som skrivs i kommentarsfälten innan det läggs ut. Skulle det ändå slinka igenom något, som till exempel är rasistiskt så är det Tidningens ansvariga utgivare som åker dit. Andra tidningar går igenom vad som skrivits i kommentarsfälten först i efterhand. Då är det du som skrivit inlägget som åker dit om du skrivit något olagligt. Men oavsett om en tidning går igenom folks kommentarer innan eller efter kommentarerna läggs ut, så måste tidningen alltid hålla uppsikt över vad som skrivs.

Får en tidning skriva vad som helst? Typ att vi inte ska ta in fler invandrare? Eller att de tror att kungen har varit otrogen?

Ja
Nej

Ja, det kallas för yttrandefrihet. Grundtanken i pressfriheten är att det ska vara lätt att granska och kritisera de styrande (regeringen, riksdagen, kommunerna, företagen) och förmedla information till allmänheten. Därför får tidningar publicera vad de vill. Men de kan bli fällda i EFTERHAND om de strider mot lagen eller de pressetiska reglerna.

Betyder pressfrihet verkligen att ALLT och precis vad som helst får publiceras?

Jepp
Nope
Nästan

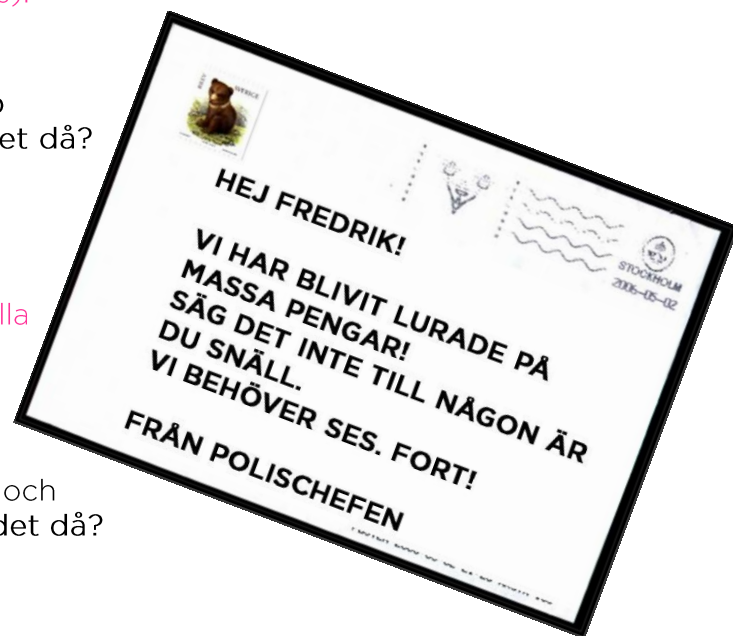
Nästan, de här grejerna kan tidningar bli fällda för om de skriver: • Sådant som är rent skvaller och håfullt mot en annan människa (typ att nån är alkoholist) • Sådant som är hets mot folkgrupp (typ att alla från ett visst land är tjuvar) • Superhemliga uppgifter som riskerar Sveriges säkerhet (typ att nån planerar att hacka sig in på Säpos databas).

Om du vill läsa ett brev som Polischefen har skrivit till Fredrik Reinfeldt om att polisen har blivit lurad på en massa pengar – har du rätt att få läsa det brevet då?

Ja, klart jag får läsa brev som kommer till regeringen
Nej, det har jag inte

Ja! I Sverige har varje medborgare laglig rätt att läsa alla dokument som kommer in till eller tas fram av myndigheter och förvaltningar. Det kallas för offentlighetsprincipen.

Säg att din 6-åriga lillasyster ringer upp till regeringen och åger att hon vill läsa polischefens brev. Får hon göra det då?

Ja
Nej

Jajamensan! Om hon så fortfarande har napp i munnen så har hon rätt att läsa brevet. När det gäller offentlighetsprincipen så finns det ingen åldergräns. ALLA har rätt att läsa brev och dokument från myndigheter och förvaltningar. Det är en demokratisk rättighet. Det som makten håller på med ska vara öppet för alla att titta på. För medier är förstås offentlighetsprincipen viktig – eftersom de med hjälp av den kan granska makthavare.

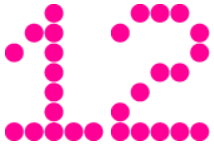

Om Polischefens brev till Fredrik Reinfeldt handlar om en kollega som fått aids – får du läsa det då?

Ja
Nej

Nej! Även om vi har den här offentlighetsprincipen, så får du inte läsa sådant som handlar om en enskild persons hälsa eller sexualliv. Varför inte det? Jo, för att de fallen riskerar personen att lida skada om uppgiften lämnas ut.

Sverige spanade på CIA-plan

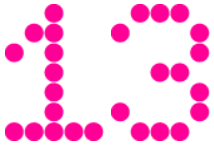
Publicerad: 24 april 2009, 11.48. Senast ändrad: 24 april 2009, 11.51

Göran Perssons regering kände till att den amerikanska underättelsetjänsten CIA använde Sverige som transitland för att transportera misstänkta terrorister, uppger Expressen med hänvisning till anonyma källor.

Ser du de där sista orden i bilden ”med hänvisning till anonyma källor”?
Varför skriver inte tidningen vem de fått uppgifterna ifrån?

För att man inte ska kunna kontrollera om det är sant
För att folk inte skulle våga berätta något för medier om de inte fick vara anonyma
För att de inte riktigt vet vem de fått uppgiften ifrån, men tror att det är sant

För att folk inte skulle våga berätta saker för medier om de inte fick vara anonyma. Därför skyddas källor av den så kallade meddelarfriheten och meddelarskyddet. Det är en svensk grundlag att man får vara anonym som källa. Och det gäller inte bara folk som lämnar uppgifter om viktiga saker som CIA eller regeringen – det gäller dig och vem som helst som vill lämna uppgifter till svenska medier.

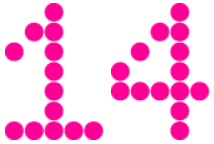
Här är ett citat ur Tidningen Allehanda:

Den 29-årige Malmöbo som misstänks för våldtäkt mot barn i Härnösand, omhäktades i dag av Ångermanlands tingsrätt. 29-åringen nekar fortfarande och menar att det bara handlat om pussar och kramar med den 13-åriga flickan från Härnösand.

Får tidningen publicera bild på den misstänkta våldtäktsmannen?

Ja
Nej

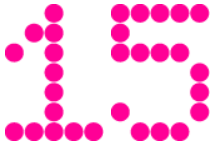
Ja! Det kallas Tryckfrihet. I stort sett får tidningar publicera vad som helst. Och i det här fallet kan tidningen publicera bilden förutsatt att det som skrivs är sant eller det fanns rimliga skäl att tro att det är sant. Men det måste finnas ett så kallat allmänintresse – alltså att folk verkligen har nytta av att känna till det – annars riskerar publiceringen att vara förtal. MEN... eftersom mannen faktiskt inte är dömd ännu, utan bara misstänkt så skulle man kunna anmäla publiceringen till Pressombudsmannen. Enligt de pressetiska reglerna måste tidningar nämligen tänka på att personer misstänkta för brott är oskyldiga tills domstolsbeslut fallit. Därför ska tidningar och andra medier vara försiktiga med att publicera namn och bild på misstänkta. Är de inte tillräckligt försiktiga så kan de fällas av Pressombudsmannen.

Ska medier skriva ut vilken etnisk tillhörighet en brottsling har tycker du?

Ja
Nej

Ja, du får förstås tycka vad du vill, men det får inte riktigt medier göra. Dels finns hets mot folkgrupp upptaget som ett tryck- och yttrandefrihetsbrott, dels säger de pressetiska reglerna att medier inte ska rapportera om etnisk tillhörighet där det saknar betydelse för sammanhanget. Det gäller även kön, yrke, sexuell läggning eller religiös åskådning. Varför är det så då? Jo, för att medier ska ha medkänsla för de människor de skriver om. Om man skriver ut för mycket information så kan många som läser gissa vem det handlar om – och det är inte ok.

Tror du medier undviker att skriva negativa saker om invandring?

Ja
Nej

En del tror att journalister "mörkar sanningen". Men svaret är nej. Quick Response försökte 2009 tillsammans med tidningen Journalisten få svar på frågan genom en webbenkät till Sveriges dagstidnings-, TV- och radiojournalister. 1 655 journalister svarade på enkäten, och deras svar är ett tydligt nej på frågan. Tre av fyra journalister, 70 procent, har aldrig avstått från att rapportera om "negativa aspekter om invandringen". Av den lilla minoritet som någon gång avstått rapportering så har de allra flesta avstått för att etnicitet saknar relevans. Alltså helt enligt de pressetiska reglerna.

Landslagsmannen slåss på krogen, svensktoppsstjärnan kör rattfull, den kände skådespelaren döms för sexbrott. **Varför namnger inte medierna dem?** När diskussionsforum som Flashback på nätet ändå har avslöjat både namn och adress?

Därför att människor inte skvallrar lika mycket till "vanliga" medier
Därför att "vanliga" medier inte vet om det är sant
Därför att "vanliga" medier följer de pressetiska reglerna
Därför att "vanliga" medier inte tror att folk är intresserade

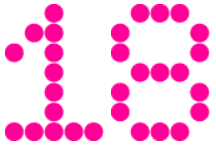
Därför att vanliga medier följer de pressetiska reglerna. Det gör inte alla diskussionsforum. Vi har lagar i Sverige som är till för att medier ska ha så stor frihet som möjligt att publicera vad de vill – så att de kan funka som nyhetsförmedlare och granskare av samhället. MEN! Medierna har ändå ett ansvar. De har ett ansvar att det de skriver är sant. Och ett ansvar för att skydda enskilda personer mot att hängas ut i medier. För att se till att medier tar det här ansvaret så följer de frivilligt de så kallade pressetiska reglerna. Det är ett par sidor med regler som handlar om allt från att medier måste faktakolla, att de måste rätta fel de skrivit och regler om vad man får skriva om enskilda personer. Bryter tidningar mot de reglerna så kan de dömas till skadestånd.

En pressfotograf åker ut för att fotografera en stor brand på ett dagis. Svart rök väller ut och det ser riktigt läskigt ut. Fotografen tar några bilder, men när han kollar på dem senare ser man inte den svarta röken så bra. Får han lägga till lite rök i Photoshop så att läsarna ska förstå hur läskig branden var?

Ja
Nej

Nej, enligt de pressetiska reglerna får tidningar inte retuschera bilder så det lurar läsarna. Om man i det här fallet tycker att man faktiskt inte lurar läsarna – eftersom det faktiskt var mycket svart rök – så måste man ange direkt under bilden att den är retuscherad.

När medier granskar olika saker (till exempel hittar bevis för att nån som sitter i fängelse är oskyldig, eller hittar bevis för att en politiker skattefuskar), så kan opinionen i Sverige helt vända efter att medier skrivit om det.

Alltså: Om medier påstår att nån är oskyldig och gör reportage, löpsedlar och program om det, så börjar många ändra åsikt i frågan. Varför är det så tror du?

Folk har mycket mer respekt för vad journalister säger än vad polisen säger

Folk är rädda för att själva bli uthängda i medier - därför tror man hellre på vad de säger än vad andra säger

Medier använder en dramaturgi som gör att man tror på dem

Medier tar fram nya fakta och faktakollar så det är klart att man tror på dem mer än grannen

Alla svar är egentligen rätt. Medier kallas ibland för den tredje statsmakten (efter regering och riksdag) just därför att de har en sådan makt att påverka. De kan påverka vad folk tycker genom att lyfta fram en fråga, vara tyst om andra, göra stora rubriker, använda starka bilder som väcker känslor och använda musik för att skapa en känsla. Har du en tydlig egen uppfattning i frågan, så kan det hända att du tvivlar på ett mediebudskap. Medan människor som inte har en klar egen uppfattning i en fråga lätt håller med medierna. Media påverkar oss konstant, men det är ju det de ska göra också. Kunna skapa opinion – utan att regeringen eller andra med makt håller med. Eller skapa opinion så att regeringen och andra börjar engagera sig i en fråga. Kom även ihåg att du kan använda dig av media för att själv påverka.

Nyhetschefen på en tidning sitter och går igenom vilka nyheter man fått reda på. Hon har fem olika nyheter, men får bara välja en att skriva om. **Vilken av dessa nyheter tror du hon väljer?**

200 000 döda i Afghanistan
Coca-Cola slutar göra Coca-Cola
Huvudvärkstabletter livsfarliga
Statsministern har varit med om en svår bilolycka
Två svenska soldater döda i Afghanistan

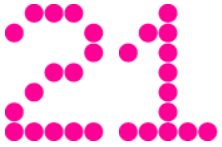
Antagligen att statsministern har varit med om en svår bilolycka. Varför skulle han välja den? Jo, därför att den nyheten uppfyller många punkter på listan över vad som gör en nyhet stor. En nyhet ska vara: **Aktuell**. Gamla nyheter har läsaren redan hört eller läst om. **Intressera många**. Dagstidningar vänder sig till alla. **Inträffa nära**. Alltså, det som händer i Sverige eller i byn där du bor är med intressant än det som händer utomlands. Andra saker som har betydelse: Tidningen vill helst vara ensam om att ha nyheten. Nyheten berättar om något som är överraskande eller ovanligt. Nyheten handlar om någon "offentlig person" Nyheten avslöjar felaktigheter i samhället. Nyheten handlar om lag- eller regelbrott. Nyheten har en rolig vinkel. Det finns bra bilder till nyheten. Det handlar om den lilla människans kamp mot makten.

Måste medier förstora upp händelser för att du ska reagera?

Ja
Nej

Ja, så funkar vi tyvärr. I ungefär 12 dagar har vi ett intresse för en stor jordbävning till exempel. Sedan minskar vårt intresse. Och intresset för stora katastrofer är mindre ju längre bort i världen de händer. Så om medier vill att du ska reagera och engagera dig, så behöver de ibland göra STORA rubriker.

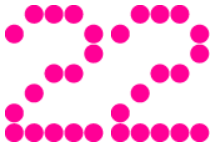

En tidning är ju full av annonser både i pappersversionen och på tidningens sajt. Alla som vill kan sätta in en annons. Det är annonsavdelning som har hand om detta. Men en dag får den ansvarige utgivaren på en tidning, vi kan kalla henne Maria, reda på att ett företag som har kopplingar till extrema åsikter vill sätta in annons om sina bildäck som de säljer.

Maria vill inte att de ska få annonsera i tidningen. Kan hon stoppa annonsen?

Ja
Nej

Ja! Den ansvarige utgivaren på en tidning bestämmer över allt som ska vara med i tidningen – och vad som inte ska vara med. Dessutom är hon ansvarig. Om en annons till exempel strider mot de pressetiska reglerna och hetslagstiftningen (typ att alla från ett visst land är tjuvar), så är det Maria som fälls för detta – inte annonsören.

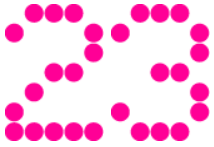

David är 23 år och har precis öppnat en ny go-cart bana i stan. Han vill förstås att så många som möjligt ska komma. Han funderar på att sätta in en stor annons i tidningen. Men så kommer David på att det säkert skulle komma ännu fler om tidningen skrev en artikel om go-cart banan istället. Så istället för att lägga pengarna på en annons vill han hellre lägga pengarna på att en reporter skriver en artikel. Många i stan skulle säkert vara intresserade av att läsa om det.

Är det ok att en reporter skriver en artikel istället för att tidningen tar in en annons?

Ja
Nej

Nej, i alla fall inte enligt journalistens yrkesregler. Där står det att en journalist inte bör acceptera uppdrag, inbjudan, gåva, gratisresa eller annan förmån som kan misstänkliggöra journalistens ställning som fri och självständig. Det blir ju väldigt svårt för läsaren att bedöma innehållet om man inte vet på vems uppdrag journalisten handlar.

Hur tror du en tidning skulle se ut om vi inte hade tryck- och yttrandefrihet i Sverige?

Den skulle bara innehålla fakta, inga åsikter
Den skulle se helt annorlunda ut
Nästan ingen skillnad
Som idag fast inga politiska artiklar

Den skulle se helt annorlunda ut! Vi har en unik tryckfrihet i Sverige. Den innebär att ingen kan censurera en tidning. Inte regeringen, inte polischefen, inte Barack Obama, inte någon. De tre viktigaste grejerna med tryckfrihet är 1) Meddelarfrihet (myndigheter får inte luska reda på vem tidningens anonyma källa är) 2) Offentlighetsprincipen (du har rätt att läsa alla statliga dokument) och 3) Censurförbud (ingen får i förhand censurera vad medier tar upp).

Skulle man ta bort de här tre sakerna skulle en tidning se helt annorlunda ut. Till exempel skulle det kunna vara så här: Inga negativa ord om statsministern, inga bilder på svenska soldater, ingen vågar lämna tips till tidningen, inga musikrecensioner, inga bilder eller reportage från andra länder än Sverige, inga annonser från kyrkan – eller bara annonser från kyrkan. Stryk över allt sådant i en tidning som handlar om politiska åsikter, som kommer från anonyma källor, som handlar om utredningar eller undersökningar eller om vad folk tycker i olika frågor, så får du se!

Säg att din pappa är en känd företagsledare. En dag så går du in på en stor tidningssajt och ser att de skriver att din pappa betalat ut svarta löner. Du kommer hem och din pappa säger att det inte är sant och att han har bevis.

Ni känner er illa behandlade. Vad kan ni göra?

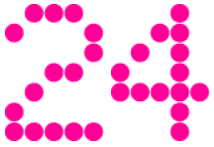
Egentligen ingenting, medier har ett ansvar att kontrollera sina uppgifter – men får publicera vad de vill ändå

Om ni skriver till tidningen så måste de publicera ert brev

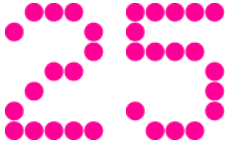
Om ni skriver till de som har hand om de pressetiska reglerna så kan ni få en rättelse

Privatpersoner kan inte få rättelse – bara företag och organisationer

Om du tycker att du eller någon annan har blivit illa behandlad eller omskriven på ett felaktigt sätt i en artikel så kan du vända dig direkt till pressombudsmannen (som har hand om de pressetiska reglerna). Pressombudsmannen hjälper dig med att ta kontakt med tidningen eller ta fram en rättelse. Det är pressombudsmannens jobb att se till att det är lätt för enskilda att föra fram klagomål. Om tidningen inte håller med så kan pressombudsmannen också skicka saken vidare till pressombudsnämnden som kan fälla tidningen och tvinga dem att skriva en rättelse.

Ok, så det är viktigt att medier är försiktiga med vad de skriver om folk och att de inte luras. **Men hur ska du kunna veta om en tidning eller sajt följer de pressetiska reglerna då?**

Alla sajter och tidningar följer de pressetiska reglerna
Det står på sajten och i tidningen
Vet inte

De flesta vet nog inte hur man kan kolla det – för det finns inget typ av "kravmärke". Alla följer inte reglerna, men de allra flesta stora dagstidningar och tidsskrifter gör det. Man vet att en tidning är kopplad till de pressetiska reglerna om de är medlemmar hos TU (Tidningsutgivarna) och Sveriges Tidskrifter. Så det lättaste sättet är att gå in på deras sajter och kolla vilka som är medlemmar.

Påverkas du av vad medier gör och skriver?

Ja, mycket
Nej, inte alls

Okej, OM du svarade nej på sista frågan så är det hög tid för dig att tänka till. Det finns undersökningar som visar att vi håller på med medier 40 timmar om dygnet! SKUMT! Det finns ju bara 24 timmar på ett helt dygn! Ja, men du kollar tv, internet, chattar och läser tidning samtidigt. Tillsammans blir det ganska många timmar. KLART ATT DU PÅVERKAS! Det du läser om i medier påverkar vilka produkter du köper, vem du skulle rösta på i ett val, vad du tycker om andra länder och vad du tycker om olika Idoldeltagare, för att bara nämna några saker. Alltså behöver du ha koll på hur medier funkar. Ju mer du vet om dem desto mer kan du lita på dina egna val.